

נדרים סב

משה שווערד

1. הר"ן מסכת נדרים דף סב עמוד א
מותרות משום גזל - שמתאישים הן ממה שנשאר בשדה אחר שקפלו והכניסו רוב המקצועות.

2. רש"ש מסכת נדרים דף סב עמוד א
גמרא אמר להו אמאי לא אכלי רבנן. יתכן דגם רבי הפסיק כבר לאכול טרם בואו

3. שערים מצויינים בהלכה

דף סב. ר' יוסי בר"י לא אכל כו', קסבר משום סניות מילתא קאמר. עי' ברש"י ור"ן. נראה לפרש דאפשר דרבי דאכל משום דאזיל בתר רוב, וכבר הוקפלו רוב המקצועות, ור' יוסי בר"י דלא אכל דקסבר אין הולכין בממון אחר הרוב, ופירשו התוס' במס' ב"ק (כז:): הטעם משום דאיכא מיעוט נגד הרוב, וגם חזקת בעלים ואיתרע הרוב, וה"נ איכא מיעוט שלא הוקפלו המקצועות, וגם איכא חזקת בעלים, ואפשר דהכא שאני דהרוב ניכר בעולם שרוב הבעלים כבר הוקפלו ונתייאשו, ולא דמי לענין רוב שנוגע ליחיד והזדמן לדין ודברים בינו לבין אחר והוא רובא דליתא קמן. שוב ראיתי בס' נדרי זריזין שרוצה לפרש הא דאכיל רבי דקסבר כרב דהולכין בממון אחר הרוב, ור' יוסי דלא אכיל דקסבר כשמואל דאין הולכין בממון אמר הרוב, אבל לא ברור לו לפרש הפלוגתא בזה.

4. מהרש"א על נדרים דף סב/א

אוי לו לטרפון שזה כו'. יש לעיין קצת בזה דלא היה לו לומר אלא טרפון אני לא תהרגני ויש לפרש דקאמר האי לישנא שהיה מצטער עצמו גם אלאחר מיתתו וע"פ מ"ש כל שחבירו נענש ע"י אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ואם זה יהרגהו ודאי שיהיה נענש גברא ההוא ע"י וא"ל כן שיזהר ביותר מלהורגו וק"ל:

5. בן יהודע על נדרים דף סב/א

אוי לו לטרפון שזה הרגו. קשא כיון דהוא לא רצה להציל עצמו בדברים אלו, למה פירש שמו, והוא ליה למימר אוי לי שזה הורגני. ונ"ל בס"ד הוא הוה בדיק בשמא, וחשב שנקרא טרפון שהוא לשון טרוף טורף [בראשית ל"ז ל"ג], שסופו להיות נטרף ביד אחרים, וקרא אוי על שם טרפון שנקרא בו, ולכך אמר אוי לו לטרפון רצה לומר לשם טרפון שהוא מורה שיהיה נטרף שזה הורגו, רצה לומר אדם הדיוט כמוני, ולא נטרף על ידי מלכות, להיות מן עשרה הרוגי מלכות:

6. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נט. - נט:

אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא אשכחיהו דבי ריש גלותא וא"ל מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילנא אירושלים אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים סבור יהרא הוה אתיוה

וחבשוה אמר להו גברא רבה אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מיניכו מילתא אמרו ליה בעי את אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם אמרו ליה משלם דמי כופרא והא הווי תמרי א"ל משלם דמי תמרי אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה אמרו ליה אימא לן את אמר להו בששים אמרו ליה מאן אמר כוותיק אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קיים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבוהו:

7. מהרש"א על בבא קמא דף נט/ב

גמ' את חשיבת לאתאבולי אירושלים סבר יוהרא כו'. בההיא דס"פ היה קורא בחתן דרוצה לקרות כו' דפליגי אי חיישינן ליוהרא וכן בההיא דפרק מקום שנהגו דבתשעה באב בכל מקום ת"ח בטלים דפליגי נמי אי חיישינן ליוהרא לא דמיא להך דהכא דלכ"ע הוה יוהרא ע"ש בסוגיא ואמר דאתויה וחבשוה א"ל גברא רבה אנא כו' והא דאמרינן דרבי טרפון היה מצטער על שהציל עצמו בכרתה של תורה [1] י"ל דהכא לאו הצלה הוה אלא דחבשוהו עד שישאלו עליו אם ת"ח הוא וראוי להתאבל ומה דבעו לידע הודיע להם [2] ועוד הא אמרינן התם דשאני ר"ט דעשיר גדול היה והוה ליה לפיוסי בדמים ודו"ק:

8. ספר בניהו בן יהודע על בבא קמא דף נט/ב

אמר להו גברא רבא אנא. הקשה מהרש"א ז"ל והלא בנדריים דף ס"ב היה מצטער רבי טרפון על שהציל עצמו בכרתה של תורה, ואיך אלעזר זעירא לא חש להא הכא, ותירץ דחבשוהו עד שישאלו עליו, ומה דבעו למנדע הודיע להם. ונראה תירוץ זה דוחק גדול, דהסברא להפך, למה הקדים להציל עצמו שעה אחת קודם מן החבישה בכרתה של תורה, ימתין עד שידעו הם. ולי אנא עבדא, נראה לתרץ בס"ד, [3] כי הם אמרו לו אתה לובש זה בשביל יוהרא, וגונב דעת הבריות בזה כדי שיכבדו אותך בכבוד תלמיד חכם, ואין אתה חכם, ובשביל השגת הכבוד אתה לובש זה, ולכך חבשוהו לייסר אותו על כך, ולכן לנקות עצמו מן החשד הגדול הזה, השיב להם ודאי אני כונתי בשביל ירושלים, ואין כונתי כדי שיכבדוני, יען כי אני ידוע לכל דגברא רבא אנא, ונוהגים בי כבוד, ואינני צריך להשיג הכבוד מלבישת מנעלים אלו, ואין כונתי ביהרא כאשר חשבתם, והוא היה מוכרח להגיד זאת משום והייתם נקיים. והא דאמר להו גברא רבא אנא ולא אמר להו חכם אנא, אמר כן מדרך הענוה, שלא רצה להתכבד בכרתה של תורה, לומר על עצמו בפירושו שהוא חכם, אלא גברא רבא דמשמע שהוא עשיר ונכבד דנקרא גם כן גברא רבא, ואפשר נמי דאמר בלשון זה משום דהוא קרו ליה זעירא, ולכך אמר להם אנא גברא רבא ולא זעירא, על דרך מה שאמר החכם האזובי בשירו, שמי אזוב אבל מילי ארזים, וגם הוא דבר דבריו ברמז:

9. ספר תורת חיים על בבא קמא דף נט/ב

הוה סיים מסאני אוכמי. כתבו התוס' שהיה מתאבל ברצועות שחורות אף על גב שכתבו שהיה ג"כ לבוש ומתכסה שחורים מ"מ מדלא קפדי דבי ריש גלותא אלא אמסאני אוכמי משמע קצת דזה הוה עיקר אבלותו. ונראה לפרש טעמא דמילתא בהקדמה זו. בפרק התכלת תנו רבנן חביבין ישראל שסבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיתו ובורעותיהן ציצית בבגדיהן מוזהות כפתחיהן ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך. רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ובורעותו וציצית בבגדו ומוזהה בפתחו מובטח שלא יחטא... והשתא ניתא מה שהיה אלעזר זעירא מתאבל בקשירת רצועות המנעל לפי שקשירת רצועות המנעלים שוין לקשירת רצועות של תפילין כדאמר רבי יוחנן כתפילין כך מנעלין משום דהא בהא תליא כדאיתא בפרק כיוסי הדם בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לחוט של תכלת ולרצועה של תפילין והענין דמצות תפילין הוה אפשר לקיים בלא רצועות לקושרן בחוט או במשיחה וכן מצות ציצית אפשר לקיים בלא תכלת דאין תכלת מעכב את הלבן אלא לפי שאברהם לא נתן עיניו בגזל ליהנות אפילו מרצועות נעל לכך זכו בניו שכל האומות נותנין עיניהן ברצועות תפילין שלהן ויראין מהן ולפי שלא נתן עיניו ליהנות אפילו מחוט של גזל זכו בניו שהקב"ה נותן עיניו בחוט של תכלת שלהן כשמסתכל בכסא כבודו והיינו דאמר התם בשלמא רצועה של תפילין כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא אלו תפילין שבראש אלא חוט של תכלת מה היא כדנתיא מה נשתנה חוטין של תכלת מכל הצבעונין לפי שהתכלת דומה לים וכו' וכיון דקשירת רצועות תפילין ומנעלין דמיין להדדי לכך עתה שנחבב הבית דהוי כאלו בטל ח"ו קשר רצועות תפילין שלו יתברך כדפי' לפיכך היה מתאבל על ירושלים ברצועות מנעליו שהו מורין על רצועות קשר תפילין:

10. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת אבות פרק ד משנה ה

ואמנם אזכיר המעשה אשר התבאר בגמ' (נדריים סב.) והוא שאדם אחד שהיה לו כרם והיו נכנסים בו הגנבים וכל פעם אשר היה רואה אותן בכל יום [היה] מוצא פירותיו מתמעטין והולכין ולא היה ספק בו שאחד מן הגנבים נתן עיניו בו והיה מצטער מזה כל ימי הבציר עד שבצר ממנו מה שבצר וצמקם עד שיבשו ואסף הצימוקים ודרך בני אדם כשיאספו הצימוקים שיפלו מהם גרגירים מן התאנים ומן הענבים ומותר לאכלן מפני שהם הפקר וכבר הניחום בעלים למיעוטם למוציאיהם, ובא ר' טרפון במקרה יום אחד לכרם ההוא וישב ולקט מן הצימוקים שנפלו והיה אוכל אותם ובא בעל הכרם וחשב שזה היה הגנב שגנב ממנו כל שנה ולא היה מכיר אותו אבל שמע עליו ולקחו מיד והתחזק עליו ושם אותו בשק אחד ושם אותו על גבו להשליכו בנהר, וכשראה ר' טרפון כך צעק

ואמר אוי לו לטרפון שזה הרגו, וכששמע בעל הכרם הניחו וברח לדעתו שחטא חטא גדול והיה רבי טרפון מצטער מן היום והוא והלאה כל ימיו ומתאבל על מה שאירע לו שהציל את עצמו בכבוד התורה, והוא היה עשיר גדול והיה יכול לומר הניחני ואני אתן לך כך וכך זהובים והיה נותנם לו ולא היה צריך להודיעו שהוא ר' טרפון והיה מציל את עצמו בממונו ולא בתורה, ואמרו כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה ואמר אוי לי שהשתמשתי בכתרה של תורה, שכל המשתמש בכתרה של תורה אין לו חלק לעוה"ב ונעקר מן העולם, ואמרו זה משום דר' טרפון עשיר גדול היה והו"ל לפיוסיה בדמים.

11. רמב"ם יד החזקה הלכות תלמוד תורה פרק ג

(י) כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הזת וגרס וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם ועוד צוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות:

12. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לו

ד. למי אסור להתפרנס מן הצדקה כדי ללמוד תורה לשיטת הרמב"ם, ולמי מותר לעשות כן, וביאור מש"כ הרמב"ם שאיכא מעלה גדולה במי שאינו מתפרנס מן הצדקה...

ומוכרחין לומר דודאי גם הרמב"ם סובר דכשיודע שלא שייך שיבין היטב מה שלומד כשיצטרך לעבוד איזו שעות ביום לפרנסתו, שמותר וגם מחוייב להתפרנס ממתנות דאינשי, וכ"ש מן הצדקה, דאין לך עני גדול מזה שלא יוכל להתפרנס ממלאכתו כשילמוד התורה. ואין לך קידוש שם שמים ומכבד התורה גדול מזה, שמתבזה ליטול צדקה בכדי שיהיה לו האפשריות ללמוד התורה. ... ורק במי שלא יקשה לו לימודיו בשביל איזו שעות שיעשה מלאכה, היינו שילמוד בהזמן שילמוד באותו הדעת והשכל והבנתו כמו אם היה לומד כל היום, בזה סובר הרמב"ם שאסור לו להתפרנס מן הצדקה - אף שיצטרך לבטל איזו שעות ביום למלאכה כדי להתפרנס, ולא ילמוד הרבה בכמות. דאף דלא למד כל התורה ששייך לאדם ללמוד, הא כיוון שצריך לעבוד לפרנסתו לכדי חייו, הרי נמצא שאין לו יותר זמן ללמוד. ואף שהיה יכול להשיג עוד זמן ללמוד כשלא יעשה מלאכה כלל, אף לכדי חייו, ויתפרנס מן הצדקה, סובר הרמב"ם שבשביל זה אסור להתפרנס מן הצדקה כדי שיתחייב בלימוד, אף שלימוד התורה היא מצווה גדולה ביותר...

13. שיטה מקובצת על נדרים דף סב/א

כיון שפרצום שנהגו בהם פריצות ונעשו חול. פירוש שנעשו חול בשעה שנשתמש בהן דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו כיון שפרצום הפריצים נעשו חול ומותר ליהנות מהן. נעקר מן העולם אף על פי שמותר ליהנות מהן הני מילי לישראל אבל לגבי פריצין עדיין בקדושתן הן עומדים להענישם עליהן שלא יהו חוטאין נשכרין. הרא"ם ז"ל:

14. הגהות יעבץ מסכת נדרים דף סב עמוד א

גמ' בכלי קדש שנעשו כלי חול. נ"ב תימה הא תנן התם אין מועל אחר מועל אלא בבהמה ובכלי שרת:

• עיין באריכות במראה מקומות בסוף דף סא לכירור הענין

15. קובץ אור ישראל תמוז תשס"ו-מדוע אין אנו מתאבלין על חורבן הבית ביום שריפתה

ג. החתם סופר (שו"ת חת"ס או"ח ס' לג) ג"כ עמד על קושיא זו ותירץ "בסוף תענית אר"י אי הוינא התם קבענא בעשירי משום שרובו של היכל בו נשרף וצ"ל דאנן ס"ל דבאו בה פריצים נתחלל נמצא מששלטו בו זרים בט' והציתו בו האש מיד יצא לחולי' נמצא בעשירי נשרף בית חול ע"כ לא קבעוהו בעשירי."

כלומר, שחורבן הבית באמת היה ביום ט', כי מיד כשהציתו את ההיכל באש, נתחלל המקדש, והדין בית המקדש שבה לא היתה קיימת עוד. החורבן היתה במה שנתחלל המקדש, ומה שנשרף אח"כ היה רק העצים והאבנים

של חולין. קביעות אבילות בתשיעי היא מפני שבתשיעי אבדנו את כל הבית המקדש (שמשנשרפה בעשירי כבר לא היתה בית המקדש כלל).

16. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף סב עמוד א

א"ה אמאי ציער נפשיה. דכיון דשמע שרצה להרגו על שגגב תאניו היה לו לירא שבודאי יעשה כן וא"ה אמאי מצטער והלא יפה עשה שהציל את עצמו מן המיתה ואף בלא מיתה נמי אמרינן לקמן שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה:

17. שערים מצויינים בהלכה

יהרגנו, ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש
חוץ מע"ז גילוי עריות ושפיכת דמים, וי"ל
דאפ"ה יש כאן גם חטא ומצוה ביחד כעין
דאמרינן במס' סוטה (ב.) הרואה סוטה
בקלקולה יזיר עצמו מן היין, וכתבנו לעיל (י.)
ד"ה כולן) דיש מצוה וגם חטא וכפר על
הנפש, אלא שהתורה אמרה שיעבור עליה,
ובגמרא לקמן איתא דר' טרפון היה עשיר גדול
והוה ליה לפייסו בדמים, וא"כ הדרא קושיא
לדוכתיה, ולמה לא עשה כן, וצ"ל דמחמת
הבהלה שיהרוג אותו נשכח ממנו ונתכלבל
דעתו, ונזק מפיו אלו הדברים או לו לר'
טרפון שזה הורגו, ואח"כ כשהניחו לחירות
נזכר עצמו למה לא אמר לו שישלם כל
ההפסד, ולכן הצטער ואמר אוי לי שנשתמשתי
בכתרה של תורה. ועי' מה שהארכנו במס'
כתובות (קה. ד"ה כל המביא).

אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה. צריך
ביאור הרי היה מחויב להציל עצמו שלא

18. דף על הדף נדרים דף סב עמוד א: למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא:.

ואמר הרבי ר' היענך מאלכסנדר זי"ע שקשה, מי שזכה כבר ללמוד תורה מאהבה, היתכן שיהיה לו עוד חשק לכבוד?

אלא "אין כבוד אלא תורה" (אבות, ו, ג) וכתוב "למען יזמך כבוד" (תהילים, ל) עכ"ד. ואולי י"ל בזה, דהנה כתיב באבות פרק ד': "איזהו מכבד - המכבד את הבריות", ומי שלומד תורה מאהבה ולא מחזק טיבותה לנפשיה הוא לומד מכל אדם, שידע שיכול ללמוד מכל אחד, וממילא מכבד את הבריות, וזה הכבוד האמיתי.

19. מהר"ל חדושי אגדות על נדרים דף סב/א

קשרם על אצבעותיך וכו'. ביאר זה כי האהבה אל הש"י היא הדביקות בו יתברך, כי כל אהבה דביקת האוהב בנאהב, ואי אפשר שתהיה כי אם ע"י למוד תורה מאהבה, כי על ידי התורה הוא הדביקות בו כמו שבארנו למעלה, ואם ילמד תורה לשום כונה אחרת לא יקנה ע"י התורה הדביקות בו יתברך שהוא האהבה, וכדכתיב לאהבה את ה' אלוקיך ולדבקה בו, ואם למד תורה לא מצד אהבת התורה רק לכונה אחרת אין קונה ע"י התורה אהבת הש"י שהרי אין לו חבור ודבוק אל התורה כאשר לא ילמד תורה מצד עצמה, ולכך מפרש הכתוב לאהבה את ה' אלקיך שילמד מאהבה ולא לשום כבוד שאז אינו דבק בתורה כאשר אין כונתו רק לשם כבוד, ואז אינו דבק בו יתברך. ומפני שאמר אקרא שאהיה חכם וזה שייך אצל תורה שבכתב, מביא מן הכתוב קשרם על אצבעותיך כי הקשירה על האצבע הוא קשירה לגמרי שלא תוסר מאתו התורה, ותמיד תהיה התורה שבכתב לפניו וירמז עליה באצבעו וזהו קשירה על אצבעותיו.

20. שיטה מקובצת על נדרים דף סב/א

אקרא אלמד פסוק. אשנה משנה. אשנן תלמוד שאהיה זקן דזקן היינו זקן שקנה חכמה. אלא למוד מאהבה שלא לשום כבוד ולא יהא לך שום ספק כי סוף הכבוד לבוא. שאם תלמוד תמיד לסוף יהא לך כבוד שנאמר קשרם על אצבעותיך. למוד מאהבה דדבר שהוא אוהב הוא קושר על (לוח לבו) [אצבעותיו].

21. הר"ן מסכת נדרים דף סב עמוד א

קשרם על אצבעותיך - כלומר לא תכוין להנאתך אלא כדי שיהיו שגורין בפיך והוסיף על זה ואמר ענדם על גרגרותיך ואחר כך הביא ראייה שסוף הכבוד לבא שנאמר דרכיה דרכי נועם ואומר ותומכיה מאושר.

22. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף סב עמוד א

עשה דברים לשם פעלים. לשמו של הקדוש ברוך הוא שפעל הכל למענהו:

23. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף סב עמוד א

ודבר בהן לשמן. כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות:

24. ספר נפש החיים - שער ד - פרק ג

אבל האמת, כי ענין לשמה פירוש לשם התורה, והענין כמו שפירש הרא"ש ז"ל על מאמר ר"א בר' צדוק (נדרים נ"א א), עשה דברים לשם פעלן ודבר בהן לשמן, ז"ל עשה דברים לשם פעלן - לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו. ודבר בהן לשמן - כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות עכ"ל. דקדק לבאר שינוי לשונו דר"א ב"צ, שבעשיה אמר לשם פעלן, ובדבור אמר לשמן, לכן בענין העשיה פירש לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ובענין הלמוד פירש לשם התורה כו', וכונתו ז"ל מבואר היינו, כי עשיית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המובחר בדביקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו, כדי שיתקלס עילאה לגרום תיקוני העולמות וכחות וסדרים העליונים, זהו לשם פעלן כי כל פעל ה' למענהו וארז"ל לקילוסו, ואם כי ודאי שגם במצות העיקר בהם לעכובא הוא העשיה בפועל, והכוונה היתירה וטהור המחשבה אינה מעכבת כלל כמו שנתבאר לעיל (סוף שער א) על נכון בעז"ה, עם כל זה מצטרף קדושת וטהור מחשבתו לעיקר העשיה בפועל לעורר ולפעול תקונים יותר גדולים בהעולמות - משאם היתה המצוה נעשית בלא דביקות וקדושת המחשבה:

אבל על הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצות והלכותיהן אמר ודבר בהן רצה לומר, הדבור בעניני

המצות והלכותיהן, יהיה לשמן, פי' לשם הדברי תורה, היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, (ורש"י ז"ל גי' אחרת היתה לו שם ודבר בהן לשם שמים, לכן פירש שמהא כל כונתך לשמים, אמנם ענין ופירוש לשמה שארז"ל בכ"מ ודאי שגם רש"י ז"ל יפרש כפי הרא"ש ז"ל כאן לפי גרסתו, וגם רש"י ז"ל כאן אין כונתו דביקות, אלא דאית לאפוקי שלא יהא לימודו לשם קינטור וגיאות כמו שכתב הרא"ש ז"ל, כדמוכח מסיום דברי ראב"צ אל תעשם עטרה להתגדל בהם כו'), והוא שמסיים הש"ס גבי ריב"ז שלא הניח כו' לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש כו', שמבואר הענין שם בכל אותה הפרשה שהוא מאמר התורה הקדושה עצמה אשר בחוץ תרונה, שיש לאל ידה להנחיל וליתן שכר טוב לכל ההוגה ועוסק בה מחמת אהבתה עצמה ממש, היינו להוסיף בה לקח ופלפול, וזהו אוהבי:

25. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף סב עמוד א

באתרא דלא ידעי ליה. כדי שלא יזלזלו בכבוד תורתו ויענשו:

26. גליוני הש"ס מסכת נדרים דף סב עמוד א

שם שרי ליה לאיניש לאודועי נפשי, נ"ב ע' פי' הרא"ש ד"ה באתרא דכ' כדי שלא יזלזלו בכבוד תורתו ויענשו ולפי"ז לאו דווקא שרי רק דצריך להודיע וע' פסחים פ"ו ב' אמר להו בעל השם אני ע"ש בח"א למהרש"א:

27. שו"ת הרשב"א חלק א סימן פד

שאלת עוד הא דאמרינן (נדרים פרק ח' דף פ"ב/ס"ב ע"א) אמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה דכתיב (מלכים א"ו) ועבדך ירא וגומר. ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו ליה תיגראי ברישא. ובכמה מקומות החמירו בדבר זה שלא ליהנות בכבוד תורה כאמרם אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום וכו'. ואמרו ביונתן בן עמרם שלא רצה להתפרנס בכבוד התורה. ור' טרפון שנצטער כל ימיו על שהציל עצמו בכבוד התורה.

תשובה יש דברים שתלמידי חכמים נוהגין לכבוד תורה והם מחקי כבוד לומדיה. וכל תלמיד חכם שמוותר עליהם כמוותר כבוד תורה. שלא על כבוד עצמו וחקיו הוא מוותר אלא על כבוד תורה. ועל כן אמרו שצריך תלמיד חכם להיות נוקם ונוטר כנחש כלומר אם בזו אותו או הקלו בכבודו. שהמקיל בכבודו מקיל בכבוד תורה ואסור לו למחול על כבוד תורתו אלא א"כ בקשו ממנו המחילה לכבוד תורתו. ומן הצד הזה הן כל אותן שתמצא. כי מחקי התורה להיות לומדיה ככהנים ליטול חלק בראש. ותלמיד חכם האומר שרו לי תיגראי ברישא חקי כבוד תורתו הוא שואל והרי הוא כשואל חלק ירושתו ונחלתו. ובמקום שאין מכירין אותו שרי ליה לאודועי נפשיה. ואני תמה איך לא אמרו חייב לאודועי נפשיה. שאילו במקום שאין מכירין אותו לא יכבדוהו כדינו ונמצאו מקילין בכבוד תורתו שלא מדעת ועוברין כשוגגין או תאמר כאנוסים. וחייב תלמיד חכם עצמו להודיעם כדי שלא ישגו או להסיר אונסם מהם ויכבדו תורתו. והיינו דאמרו ליה לרב פפא מה שמך? א"ל ר"פ. ושאלו והא כתיב (משלי כ"ז) יהלך זר ולא פיך ואמרו והא אין זר פיך. והיינו כל הני דריש פרק קמא דבבא בתרא (דף ה) שכולן חקי תורה הן ואין ראוי לוותר עליהם. אבל להתגדר בהם שלא במקום הראוי לחקי התורה אסור. וכן תמצאם כולם. ואותה שאמרו בנדרים (דף פ"ב/ס"ב/ב) שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא כרגא. מאי טעמא? לאברוחי אריא מיניה קאמר דאמרת. ופרשו עבדא דנורא כומר לעובדי האש. פירוש מוטעה נודמן לך. חס ושלום לא כומר קאמר אלא עבד אני לכומרי נורא. וזה כולו מאותו צד שאמרת לך דצורבא מרבנן אינו נותן כרגא דכתי' (עזרא ז') מנדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהון. ואלו שבאין ליטול ממנו כרגא כארי הבא על נכסיו. ומותר לו לומר להם הניחו לי המס שאני איש לכומרי האש שהן ואנשיהן פטורין בינכם מן המס. ויש מפרשין עבדא דנורא עבד לשם יתברך שכתוב בו אש אכלה הוא. ושרי ליה להוציא לשון שהן שומעין ממנו נורא שלהם. וזה כענין מה שאמר רבי אליעזר לאותו הגמון נאמן עלי הדיין. וסבור ההגמון שעליו הוא אומר ושהאמינו. ואמר לו האמנתני דימוס פטור אתה. ולא השיבו רבי אליעזר לא עליך אני אומר אלא על השם יתברך שהוא הדיין האמיתי. לפי שההגמון הטעה את עצמו וכן זה מתכוון לשם יתברך וגבאי המס מטעין את עצמן.

28. פתח עינים מסכת נדרים דף סב עמוד א

אמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה וכו' הקשה הרב עיון יעקב דהא מצינו שנענש שמואל שאמר אנכי הרואה וכתב וז"ל לכן נ"ל עיקר דהא דקאמר שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה ה"ד משום הצלה כמו בעובדיה שאמר והרגני אבל בלי שום הצלה אין להודיע ותדע דאי אמרינן אפילו בלי שום הצלה מותר לאודועי נפשיה א"כ איך מתרץ הש"ס שאני ר"ט דעשיר גדול היה לפייסו הלא אפילו בחנם שרי לאודועי נפשיה אלא ודאי דאסור רק משום הצלה הוא דמותר כמו בעובדיה עכ"ל ולי ההדיוט קושיתו לק"מ דיש חילוק בין היכא שהת"ח הולך למקום שאין מכירין להיכא שהת"ח בעירו ובא אורח מעיר אחרת שאינו מכירו דאז לא התירו לאודועי נפשיה כיון שהת"ח מפורסם בעירו ולכן שמואל הנביא שהוא במקומו מפורסם ושואל אורח אינו מכירו לא הי"ל לומר אנכי הרואה. ומה שהכריח ממאי דמשני דר"ט הי"ל לפייסו אינו מוכרח כמבואר. ועוד דאמאי העלים עין מדברי הרא"ש בפירושו שכתב וז"ל באתרא דלא ידעי ליה כדי שלא יזלזלו בכבוד תורתו ויענשו עכ"ל ומדבריו נראה שאפילו אינו צריך להצלה רק שלא יכבדוהו והוא זלזול בכבוד התורה שרי כדי שלא יענשו ודוק הטב:

29. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף סב עמוד א

שרו לי תגראי ברישא. פסקו לי דיני כדי שלא אתבטל מלמודי:

30. ספר עינים למשפט

רש"י כתב משום כבוד התורה וכ"כ ותוס' (שבויעות ל) וכ"כ במאירי וכמ"ש בגמ' (כתובות פ') דאף לקרובו של הת"ח ומשום עשה דכבוד התורה עדיף, אבל הרא"ש במירושו כתב משום בטול תורה, שלא יתבטל מלמודי וכמ"ש בגמ' (ב"ב כב) דאתי לטרודי מגירסיהו, ונפ"מ דלרש"י ותוס' אם מחיל ש"ד, וכמו"כ לדידהו אף לקרובו וכמ"ש, אבל לטעמו של הרא"ש אינו שייך אלא לעצמו, ול"ש מחילה, וכמו"כ אם אינו ת"ח מובהק שאין החובה של כבוד התורה בו, (וע"ה לב"ב שם).

31. דבר יעקב מסכת נדרים דף סב עמוד א

ה] תנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון - א. נחלקו הראשונים האם הוי דין דאורייתא. הרמב"ם [סה"מ"מ"ע לב] והחינוך [מצוה רסט] כתבו שהוי מצוה מה"ת. וביארו שהוי מצוה משום כבוד שמים, ולכן אין הכהן יכול למחול, וכמבואר בגמ' [יבמות פח ב] וקדשתו בעל כרחו, שאם נשא גרושה מכין אותו עד שיגרש, וה"ה אם מיאנו לפתוח ראשון לא נשמע להן. התוס' והרא"ש [חולין פז א] כתבו ישראל שעלה במקום כהן פטור לשלם ה' סלעים, כיון שהכל חייבים בקריאת התורה [ואין המצוה של הכהן], וקרא דוקדשתו הוי אסמכתא בעלמא.

32. דבר יעקב מסכת נדרים דף סב עמוד א

ד] תנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון - [1] הר"ן מפרש לפתוח ראשון בקריאת התורה. [2] הרא"ש מבאר לפתוח ראשון, להיות ראש המדברים בכל קבוץ עם לדבר ולדרוש תחילה. ולברך ראשון, בתורה ובברכת המזון. [3] רש"י בגיטין [נט ב] מפרש לפתוח ראשון בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש. וכ"פ המג"א [סימן רא - ד] שהוי דין בכל מילי, כגון להיות ראש המדברים בכל קבוץ ולדרוש תחילה, ומקשה המג"א צ"ע למה אין נזהרים עכשיו להקדים כהן לכל מילי, ואפשר משום שאין אנו בקיאים הייחוסי כהונה. הבאר היטב [סו"ס קכח] מביא הדברי יחזקאל שכתב חלילה להוציא לעז על ייחוסי כהונה. המ"ב [סימן רא - יג] כתב שלכתחילה בודאי יש להזהר בזה.

33. שערים מצויינים בהלכה

בעיניו ומזה הביא בתשו' מנחת אלעזר (ח"ד סי' נט) מקור להה"ק מהרי"א מזידטשוב זצ"ל, שנהג בבית מדרשו שאם היו בשבת אורחים חשובים ת"ח, לא דקדק לקרוא לכהן, וטענתו היה שזה ביהמ"ד שלו והוא הבעה"ב, ואינו מסכים להכהנים שיבואו בזמן שהוא צריך לכבד אורחים חשובים עי"ש. ונראה לי דזה ניתא בשבת, אבל כיו"ט שגם הה"ק רוצה שיבואו כדי לעלות לדוכן, אין כאן ההיתר הנ"ל. ומש"כ שם בתשובה שהה"ק מזידטשוב

34. ערוך השולחן סימן קכח - אות עא

ורבינו תם סבירא ליה כן, דעיקר קדושתם הוא בשעה שנושאים בגדי כהונה. ולהדיא אמרינן בזבחים (יז ב), "וחגרת אותם אבנט והיתה להם כהונה לחוקת עולם", בזמן שבגדיהן עליהן - כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם. אך לפי זה למה אמרו "קדשתו"? לפתוח ראשון, והא אין בגדיהם עליהם. ולכן סבירא ליה לרבינו תם דבזמן שבגדיהן עליהן - אין קדושתן בידן, ואין יכולין למחול. אבל בזמן שאין בגדיהן עליהן - קדושתן בידם, ויכולין למחול. וזהו שרמז ליה רבינו תם בתשובתו. והתלמיד לא הבין עד שהסביר לו רבינו פטר. וכוונת רבינו תם היתה שכיון שכשואין בגדיהן עליהם יכולין למחול, ובפרט שכבוד הוא לשמש לאדם גדול כרבינו תם, ומוכן הדבר שרבינו תם לא היה נאה לפניו לומר בעצמו כן; ולכן רמזו לו דדווקא כשבגדיהם עליהם לא מהני מחילתו, אבל עכשיו מהני. והתלמיד לא הבין עד שר"פ הסביר לו:

35. שערים מצויינים בהלכה

עוד כתב הר"ן דכי קאמר צורבא מרבנן רבותא קאמר, דאפי' צורבא מרבנן שרי ליה למימר הכי כו'. אבל בפ"י הרא"ש מבואר דדוקא לצורבא מרבנן התירו דלא חיישינן שמא יתפקר לזלזל יותר כו'. וברמ"א (שם) כתב, דכל זה לא שרי רק במקום סכנה, אבל שלא במקום סכנה כגון שילבש בגדי עכו"ם שלא יכירוהו שהוא יהודי, ויעבור מכס או כדומה לזה אסור. ועי' בש"ך (שם ס"ק יח) בשם המהרש"ל במס' ב"ק (פ"י ס"י יט) דדוקא בסכנת נפשות התירו הא בלא"ה אסור, מיהו בת"ח שרי כדי ליפטר מן המכס דלא חיישי' שמא יתפקר לזלזל יותר, וגם מאחר שהוא פטור ממס והעכו"ם באים עליו כגזילה אבל לא בענין אחר. ועי"ש בפתחי תשובה. ועי' בשו"ת הלכות קטנות (סי' רלד) דאם אמר דבר דמשתמע לתרי אנפי להטעות בני אדם ולהטריחן עובר בכל תונו, דזו הונאת דברים דאיכא גניבת דעת.

ובפ"י הרא"ש. וכ"כ בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' פד) לא כומר קאמר אלא עבד אני לכומרי נורא. ובנמוקי יוסף במס' ב"ק (פ"י) מפרש, שהוא מאותן שעובדין להאש שהם פטורין ממס, והצורבא מרבנן מתכוין כנגד הקב"ה שאש אוכלה הוא וכמש"כ הר"ן. וכן פסק הרמ"א (יו"ד סי' קנז ס"ב) דמותר לומר בלשון דמשמע לתרי אפי. וכעין זה מצינו במס' חולין (צד:): א"ל והא קא מטעינן ליה, ומשני איהו הוא דקא מטעי נפשיה, עי"ש בתוס'. ומצינו נמי שיעקב אבינו ע"ה אמר לאביו (תולדות כז-יט) "אנכי עשו בכוריך", ופרש"י אנכי המביא לך, ועשו הוא בכוריך. ובשו"ת הרשב"א (שם) הביא ראיה מגמ' ע"ז (טז:): דאמר ר"א לאותו הגמון, נאמן עלי הדיין, וסבר ההגמון שעליו הוא אומר והאמינו, וא"ל הואיל והאמנתי עליך דימוס פטור אתה, ולא השיבו ר"א לא עליך אני אומר אלא על השי"ת שהוא הדיין האמיתי, לפי שהגמון הטעה את עצמו.

36. ספר עינים למשפט

רש"י והרא"ש פירשו שאומר עבד של ע"ז פלוני והיינו שעובד ע"ז עצמה, ול"ד עבדא דנורא אלא כל ע"ז, אך הר"ן כתב שאומר שהוא עבד לאותן בנ"א העובדים לאש וע"כ פטור מכרגא וכ"כ התוס' הרשב"א, והרא"ם בשטמ"ק ונמוקי, אבל לא לעובד לע"ז עצמה, והמאירי כתב פירוש אחד כרש"י אלא שכ' דלעבדא דנורא דוקא שאפ"ל דלבו לשמים שהתורה נקראת אש, אבל בע"ז אחרת שא"א להניח שמה על איזה דבר שבקדושה אסור, ויש מפרשין דאף בכל ע"ז ובלבד שאמר עבדא כלומר שמשעובד הוא להם, ועבדיהם פטורים ממס, שאינו אומר אלא להברית ארי מעליו ע"ש, והוא הרכב משגי הפרושים רש"י

37. דבר יעקב מסכת נדרים דף סב עמוד ב

ב] ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא - הר"ן והתוס' והרא"ש מפרשים שאומר שהוא עבד של אותם אנשים העובדים לאש. המפרש כתב שאומר שהוא עבד של הע"ז שעובדים לאש. המאירי מבאר בשם רבותיו שמותר לו לומר שהוא עובד לאש ויהא לבו על התורה הנקראת אש, אבל ע"ז אחרת אסור לומר שהוא עובד אותה. וי"מ שמותר בכל ע"ז לומר שהוא עבד של אלה העובדים ע"ז. הקרן אורה כתב שמדברי רש"י והרא"ש משמע שבכל ע"ז יכול לומר כן, ומהר"ן משמע שרק בע"ז דנורא שרי כיון שיכול לכוון לבו לשמים דכתיב ה' אלוהיך אש אוכלה הוא. והרשב"א הביא בזה מחלוקת.

38. דבר יעקב מסכת נדרים דף סב עמוד ב

א] אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר לא יהיבנא אכרגא - כתב הנ"י [ב"ב ח א] בשם הר"י מיגש בשם רבו הרי"ף שרבנן היינו שתורתו אומנותו, כלומר תורתו קבע ועסקו עראי ולא עסקו קבע ותורתו

עראי. והרא"ש בב"ב שם | הובא בשלטי גבורים ב"מ פרק המקבל אות א | כתב דת"ח שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד תורה, הוא הנקרא תורתו אומנותו. וכן פסק השו"ע [יו"ד סימן רמג - ב], והרמ"א מביא מחלוקת האם בזה"ז יש ת"ח לענין לפוטרו ממסים.

השיטה [ב"מ קח א] מביא הרמ"ך שכתב שתורתו אומנותו הוי ת"ח שעוסק רק בתורה ולא במידי אחרני. וכ"כ המאירי בב"ב בשם גדולי הפוסקים שדוקא ת"ח שאינו מתעסק בצרכי העולם כלל פטור ממס. והשיטה בב"ב מביא בשם הרמב"ן שכתב החכמים שלומדים עם התלמידים בשכר, אינם פטורים מהמס.

39. דבר יעקב מסכת נדרים דף סב עמוד ב

ג] ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא - הר"ן והרשב"א והמאירי מפרשים שרבותא קאמר אפ' לצורבא מרבנן שרי וכ"ש אדם אחר. הרא"ש כתב שדוקא לת"ח שרי שאצלו לא חיישינן שמא יתפקר לזלזל יותר. וכן פוסק הש"ך [יו"ד סימן קנז - יח] בשם המהרש"ל ומביא ראיה מהרא"ש. הפ"ת [סקי"ח] כתב שדוקא היכא שיש לו ממון לשלם המס לא התירו כי אם לת"ח, אבל אם אין לו גם לשאר בני אדם שרי. גם היעב"ץ כתב דאיכא למימר שדוקא לצורבא מרבנן שרי ולא לאדם אחר, דאצל ת"ח אמרינן שלבו וכוונתו זכה לשמים.

40. מהר"ץ חיות מסכת נדרים דף סב עמוד ב

שם והאיכא לפני עור סתם עצים להסקה קיימו. נ"ב עי' יד מלאכי סי' שס"א דהתעורר כיון דאמרינן (ע"ז ו' ע"ב) דלא אסור אלא בקאי בתרי עברי דנהרא. דאין אפשרות לקחת בעצמו וא"כ אין מקום לקו' הש"ס כאן דהרי בלא ר' אשי היו יכולים לקנות עצים אחרים. ותי' דכיון שכ' הרא"ש והר"ן ריש שבת דזה דוקא לענין איסור תורה אבל בדרבנן עובר משום דמסייע ליה. אף שהי' יכול לקנות מאיש אחר ע"ש. ומדוקדק מה דקאמר והא איכא לפני עור ולמה לא מקשה הש"ס והא עבר על לפני עור אלא ודאי דאיסור תורה ליכא כאן רק עכ"פ איסור דרבנן [ועי' בהגר"א יו"ד סי' קנ"א ס"ק ח']:

41. דבר יעקב מסכת נדרים דף סב עמוד ב

הרמ"א [יו"ד סימן קנא - א] מביא מחלוקת האם יש איסור למכור דברים לע"ז היכא שיכולים לקנות במקום אחר. הגר"א [שם סק"ח] מביא ראיה מהגמ' כאן שיש בזה איסור מדרבנן. הקרן אורה דוחה הראיה דכיון שצריכים עצים הרבה, לא היה שכיח להם ליקח מאחרים.

42. חזון איש - הל עכו"ם סימן סב:ז

ז' ועיין ל"ע דקיס לכו לחז"ל, יש לעיין מני"ל דישאל כצ"י מוזכר על זה, ופוד כיכי דחצרו מזיד מני"ל דמקרי מכשילו, ומכ שחייב נהלינו הוא ענין אחר, ואם נפרש, דכאיסור הוא שגורס עשית הוענב ותקנה בעולם ניחא, ולפי"ז גם פשטי דקרא, משום שגורס ככאח אדם, שהוא ענין רע לפני ד', ונראה דאפי' לעעמא דל"ע אסור במידי דבר הקרנב, חטיג דרונא לאו להקרנב קא זכני דאי רונא להקרנב אפי' בכל ימות השנה אסור, וכדאמרינן נדרים ס"ז ז' רוב עניס להסקה, אלא דלפני אידיכן, אסרו חכמים משום גזר דל"ע במידי דבר הקרנב, והלכך כיכי דאית ל"י לא גזרו, ואפי' לדעת הפוסקים דמדרבנן אסור אפי' כיכי דאית ל"י

43. תוספות מסכת נדרים דף סב עמוד ב ד"ה הכל לפי

הכל לפי מקום נדרו - כלומר מה שאמרנו קציר חטין היינו במקום שיש קציר חטין אבל אם אין במקומו אלא קציר שעורין [שעורין] קאמר ולא תלינן בקציר חטין דעלמא וגם לענין זה אזלינן אחר מקום נדרו שאם היה בהר קציר הר קאמר וכי נמי מטא קציר דבקעה אינו אסור עד קציר דהר.

44. דף על הדף מסכת נדרים דף סב עמוד ב
בגמ': וליטול מנה יפה ראשון. וברש"י: כשחולק עם אחיו הכהנים ע"כ.

ולכאורה יש להעיר, הא התם כולם כהנים ומה שייד שיכבדו אחד את השני. ויעוי' בפרש"י בגיטין [בדף נט ע"ב, בד"ה וליטול] שכתב - אם בא לחלוק עם ישראל נוטל מנה יפה ראשון, דהתם על הישראלים איכא מצוה לקדשו. **ובהגהות חשק שלמה מיישב דשפיר שייד כיבוד דוקדשתו את בכהנים מכהן לכהן,** דאיכא חיוב על הכהנים הדיוטים לכבד כהן גדול. וזה אשר כתב רש"י בסוגין שבא לחלוק עם אחיו הכהנים. אך מעיר, דאמאי בעי למילף האי דינא מוקדשתו, תיפוק ליה מקרא והיתה לאהרון ולבניו, ודרשינן מחצה לבניו. וצ"ע.